

MENNESKESYN TIL SALG?

Lektor, cand.theol. Leif Andersen

RESUMÉ: Med afsæt i en tåbelig sætning spørges her, hvorfra vi - som enkelte og som samfund - mon henter vores menneskesyn. Med henblik på de udviklingshæmmede overvejes det, hvor i spændingsfeltet mellem instinkt og overbevisning vort menneskesyn mon formes, og hvordan det egentlig skal begrundes.¹

Jeg vil godt foreslå en sætning. Den lyder i mine ører fuldstændig tåbelig; men jeg har ikke kunnet finde noget alternativ til den.

Faktisk er det første gang, jeg forsøger mig med den uden for auditoriet ...

Før jeg præsenterer selve sætningen, vil jeg lige forberede den lidt: to eksempler på det, jeg vil sige noget om.

Første eksempel: Dette er min ven Frederik og mig ude at gå tur. Frederik er en køn ung mand, hjerneskadet, har ikke noget sprog og er ikke renlig. Min kone Eleonora tog dette billede kort før hans 30-års fødselsdag; og ved festen sendte vi det rundt til gæsterne, der så fik opgaven: Vil I lige gætte på, hvem der er den hjerneskadede ...

Andet eksempel ser sikkert ud til at stritte i en helt anden retning. Men sammenhæn-

gen vil fremgå. Det er hentet i et digt fra 1933 af Nis Petersen: *Brændende Europa*:

På samme tid – kl. 22! –
rejste en mor sig
fra den bænk, hun døsede på,
i et værelse ved Kingscross (Islington)
og kvalte sit barn med en snor.
Så tændte hun en cigaret og drev
over i retning af Holoway.

Resten er næsten for banalt
til at fortælles.

Men hvor vil det varme os
at se som i transparent
de ens lysende sorte overskrifter
i hundrede aviser
i det store, kristne land:
Vor elskede søster! Hvor må du have lidt!

Begge eksempler handler om, *at vi ikke skal lade os narre af det umiddelbart synlige.*

Frederik er et eksempel på en ung mand, der ikke fungerer normalt. I nogle samfund ville han blive marginaliseret – han ville ikke blive regnet for et fuldværdigt menneske med fulde menneskerettigheder. Nogle steder ville hans situation være set som et udtryk for gudernes straf eller Guds straf. At vi insisterer på at ville omfatte ham med samme respekt som en normalt fungerende mand, er *ikke* en given ting.

Moderen i Nis Petersens digt er et eksempel på en kvinde, vi lettere ville omfatte med foragt og afsky. En mor, der dræber sit eget barn – og i stedet for at gå under i anger eller tage sit eget liv, hvilket jo da var det mindste, man kunne forlange, tænder hun en cigaret og driver over i retning af Holoway. Foragteligt! Men Nis Petersen udfordrer vores instinkter og ser for sig, at vi som et kristent land *måske kunne se bagom det umiddelbart synlige* og ane, hvilken lidelse hun selv må have gennemlidt for at komme derud. Og her kommer så min tåbelige sætning: *Man er faktisk nødt til at forme sit menneskesyn forud for mødet med det konkrete medmenneske.*

Tåbeligt?

Det er vist indlysende, hvorfor jeg selv kalder sætningen for umiddelbart tåbelig: Hvis der er noget, vi ikke har brug for, er det metafysiske teorier om mennesket – dyre ord, dyrket ved et skrivebord uden kontakt med konkret virkelighed.

For er det ikke netop her, teologi og filo-

sofi viser sig fra sin værste side? – verdensfjerne, teoretiske spekulationer uden empirisk udblik overhovedet! Uden observation, uden rapportering, uden *cases* ...

Så kan man selvfølgelig gøre noget andet: Man kan vente og se. Man kan *stole på ens eget instinkt* – vente og se, hvordan ens menneskesyn vil udvikle sig, efterhånden som man træffer på folk: Efterhånden som jeg møder gode og onde, sympatiske og usympatiske, smukke og grimme, intelligente og uintelligente, barnemordere og helgener, udviklingshæmmede og normale – hvordan vil så mit menneskesyn mon forme sig?

Personligt har jeg ikke mange illusioner, hvad angår mit eget instinktive møde med mine medmennesker. Jeg er ret sikker på, at jeg instinktivt vil regne den intelligente, den gode, den smukke og den sympatiske for at være mere værd end den uintelligente, den onde, den grimme og den usympatiske – medmindre jeg på forhånd har afgjort mig for noget andet, og hvis ikke jeg stædigt, stik imod mine egne umiddelbare instinkter, klamrer mig fast til dette andet: nemlig et grundlæggende menneskesyn, som er uafhængigt af det umiddelbare indtryk, det enkelte menneske gør på mig. Så lige i denne forbindelse vil jeg jo altså mene, at observationer, rapporter, empiri og *cases* er overvurderet ...

Vores menneskesyn indebærer, at vi ved noget om et menneske, vi aldrig vil kunne se. Vi fastholder stædigt, at et menneske er mere end det, vi umiddelbart kan få øje på. Og vi forsøger at fastholde det, også når alting synes at modsige det.

Og det får direkte, øjeblikkelige konsekvenser: Et menneske skal ikke gøre sig fortjent til sit menneskeværd. Dets ret til frihed, til lighed for loven, til borgerskab, til ytringsfrihed osv er givet på forhånd. Det skal ikke gøre sig fortjent til det.

Ellers får vi et Platon'sk *meritokrati*, hvor ens værd og position afhænger af intelligens og dygtighed.

“Retfærdighed” er et farligt begreb at udvikle sundheds- og velfærds politik ud fra. Det skal i hvert fald være en meget kreativ, polyfon og krøllet forståelse af retfærdighed.

En *umiddelbar* forståelse af retfærdighed kræver selvfølgelig, at man gør sig fortjent til ting. Hertil kan man selvfølgelig sige, at *hos os* betyder “retfærdighed” tværtimod, at alle skal have lige adgang til rettigheder og ydelser – uanset hvad de kan bidrage med til fællesskabet! Men det er netop en forståelse af “retfærdighed”, der *ikke* ligger lige til højrebened, ² men som man har afgjort sig for på forhånd. En forståelse, der bestemt ikke har været gældende i alle kulturer og til alle tider. Og vi skal heller ikke tro, at den forståelse er usårlig og udødelig i vores egen kultur heller ...

Jeg havde fx aldrig for bare 20 år siden i min vildeste fantasi forestillet mig, at så grundlæggende et vestligt-humanistisk værdibegreb som “menneskerettigheder” ville komme under angreb. Men siden årtusindskiftet har der fra Dansk Folkeparti (som jo ellers i udgangspunktet skulle dele et kristent menneskesyn) flere gange været skudt imod menneskerettighederne, ikke blot diskuterende misbruget deraf eller disses konkrete implikationer, men simpelt hen problematiserende disses gyldighed som begreb!³

Søren Krarup: “Menneskerettighederne er vor tids fordærvsmagt, djævelen i skikkelse af en humanitær lysengel, forfalskningen og sammenblandingen af Gud og menneske, himmel og jord.”⁴ Det kan selvfølgelig siges at være en slags formildende omstændighed, at der her virkelig ikke blot er tale om en foragt rettet specielt mod

muslimer eller indvandrere, men om en generel menneskeforagt, omfattende alle andre end den nærmeste næste.

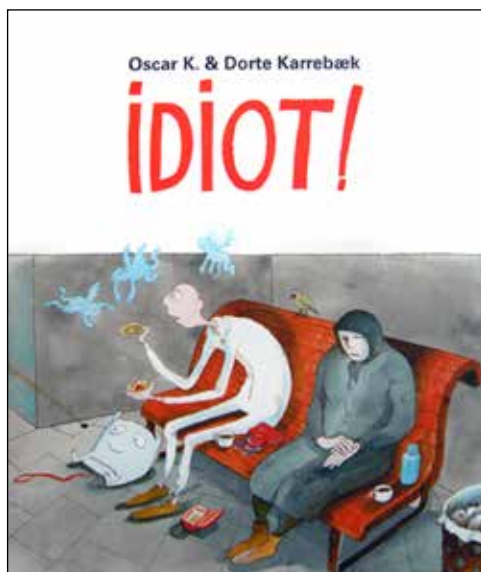
Jeg har altid i den debat undrende spurgt mig selv, hvilke konkrete menneskerettigheder Søren Krarup og Jesper Langballe mon gladelig ville give afkald på *for deres egen del*: “Jamen vi vil da bestemt heller ikke være afgudsdyrkere; så vi giver gerne afkald på både ytrings-, religions- og forsamlingsfrihed” ...

Så når jeg i dette indlæg om menneskesyn anvender eksempler, er det også for at illustrere, *hvor vildførende* eksempler, empiri og *cases* kan være – for at illustrere, hvordan et menneskesyn næsten er nødt til at være et på forhånd vedtaget aksiom, fordi jeg ikke har tiltro til mit eget instinkt. For jeg har ikke noget metafysisk røntgensyn, der i mødet med irriterende eller ulækre eller dumme mennesker kan se ned og gennemskue deres dybeste værd og natur. Jeg vil altid lade mig overvælde af det umiddelbare – hvis ikke jeg på forhånd bevidst har besluttet mig for noget andet.

Idiot!

Mit tredje eksempel fusionerer de to første. I 2013 udgav forfatteren Oscar K og tegneren Dorte Karrebæk den meget mærkelige *graphic novel* “Idiot!”⁵ – egentlig (if bibliotek.dk) beregnet for store børn; men den kan sagtens hyle en akademiker ud af den. “Idiot!” med udråbstegn, fordi August er udviklingshæmmet, og de andre børn kalder ham “Idiot” og råber “Hallo, Idiot, Normal kalder”.

Og August kan ikke forstå, hvorfor de kalder ham det, for det ved han da godt. Han ved godt, han ikke kan det samme som de. Men han har sit eget glade, barnlige liv, hvor han snakker med engle (og fodrer dem med sin sandwich, ligesom man fodrer duer), hvor han går rundt med en plastic-

pose i en snor, som han kalder Lille Uhyre, og hvor han glad og forvirret bytter rundt på ordene.

Hans mor passer ham og hjælper ham og beskytter ham i årevis, indtil han bliver voksen. Hun går med ham ud på kirkegården for at besøge fars grav; og til sidst kan mor ikke rigtig mere. På et af de sidste billeder sidder de på bænken ude under lykten.

Og August spørger, hvorfor han nu skal have piller. Og hans mor siger stille og træt, at det er det bedste. Lidt ligesom moderen i Nis Petersens digt, der kvæler sit barn med en snor.

Nu sidder August "på Guds højre hånd og drømmer levende og døde".⁶ Hvis side står vi så på? August's eller moderens?

Ingen af dem. Eller vi står på begge side. Det menneskesyn, der vil beskytte lille August og vil give ham et menneskeværdigt liv, er det samme menneskesyn, der nægter at foragte en lidende og træt mor, som hellere end gerne ville leve videre

og lide videre, men som bare ikke orker mere. Det er jo ikke medlidenhedsdrab, for August har det udmærket. Ikke engang i Belgien ville det gå!⁷ For det er ikke August, der ikke kan mere. Det er mor, der ikke kan mere.

Og det kan vi jo aldrig gå med til. Man må ikke slå sit barn ihjel. Alligevel er menneskesynet uændret: Vi forstår hende forfærdelig godt og vil ikke fradømme hende menneskelighed og menneskeværd.

"Vor elskede søster! Hvor må du have lidt!"

Hvorfra?

Hvorfra har vi vores menneskesyn?

Hovedartiklen i den amerikanske uafhængighedserklæring indledes med ordene: "We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness."

Ved affattelsen af deklARATIONEN viste det sig netop, at der var store vanskeligheder med *begrundelsen*: Disse sandheder, disse rettigheder, dette menneskesyn, var jo glimrende; men hvordan katten *begrunder* man dem?! Man landede på den udmærkede løsning, at de var *self-evident*.

Men hvorfor nu det? Det har jo mildest talt ikke været selvindlysende for alle kulturer til alle tider.

I Spielberg's fantastiske film *Lincoln* henviser Abraham Lincoln til, da han skal forklare *begrundelsen self-evident*, at menneskers medfødte rettigheder er indlysende på samme måde, som matematikeren Euklids aksiomer er *self-evident*.

Og jeg ville virkelig ønske, at jeg kunne give Lincoln ret. For der er jo værdier og værdidomme, der unddrager sig enhver argumentation. De er simpelt hen *self-*

evident, og andet er der ikke at sige om dem. Måske er det endda sådan, at jo mere grundlæggende de er, jo mindre lader de sig begrunde: Hvorfor er overgreb mod børn forkert? Hvorfor er fascisme dårlig? Hvorfor er racisme meningsløs og ond? Hvorfor er det galt at slagte kvinder og børn i en vietnamesisk landsby eller spærre sit eget folk inde bag mure eller flyve passagerfly ind i skyskrabere? – *For di det er. Punktum.* Per definition kan man ikke begrunde et grundlag.

Og selv om vi ikke kan begrunde dem, så hager vi os fast i dem, som gjaldt det livet. Hvad det jo faktisk sommetider gør.

I 1977 blev Tom Kristensens *Hærværk* i Ole Roos' filmatisering kendt med Jastraus udbrud: "Jeg kar kæmpet hårdt for min ret til at gå i hundene, og i dag har jeg vundet."

Men kære Ole Jastrau, denne ret har du faktisk ikke. Du har lige så lidt ret til at ødelægge dig selv, som du har ret til at ødelægge din næste. For slet ikke at tale om, at du på vejen ned skader både din familie og dine venner. Det kan være, du går i hundene; og deri har du vores dybeste medfølelse. Men ingen *har ret* til at destruere skaberværkets ypperste.

Men hvordan vil jeg så begrunde min replik til Ole Jastrau?

Personligt mener jeg for så vidt, at jeg godt vil kunne begrunde mit eget menneskesyn. Det er nemlig ikke udsprunget af mødet med konkrete medmennesker, men af mødet med Jesus af Nazaret. Af mødet med Guds menneskevordelse i Kristus udspringer mit syn for menneskets adel og guddommelige oprindelse, dets gudbilledlighed. Af mødet med Kristi død på korset udspringer mit syn for menneskets dybe fald og fortabthed. Og ud fra dette initierende møde forsøger jeg så over tid at udvikle et helbibelsk menneskesyn.

Men: Det betyder jo så desværre for det

første, at jeg har svært ved at begrunde det over for mennesker, der ikke deler det udgangspunkt. Hvorfor skulle de købe den følgeslutning?

Og for det andet er det endda ikke sikkert, at mennesker, der deler det samme udgangspunkt: mødet med Jesus af Nazaret, kommer frem til det samme menneskesyn. Kristendom og bibellæsning har som bekendt også affødt uhyggelige menneskesyn. Så der er ikke noget, der er givet på forhånd. Det er ikke så *self-evident*, som jeg måske havde håbet.

For eksempel har danskere ret til offentlig støtte, hvis de ikke kan klare sig selv. Det er indlysende. Men det har amerikanere ikke uden videre! – det har åbenbart *for dem* ikke været helt så self-evident. For den republikanske *Tea Party*-bevægelse er det nærmere self-evident, at public health care er en voldtægt af selveste Lady Liberty ...

Det gik jo galt allerede for uafhængighedsdeklarationens fædre: Så snart de, begejstrede over deres formulering, vendte sig til *konkrete medmennesker*, blev de fuldstændig rundforvirrede. Det berygtede 3/5-dels-kompromis (om fastlæggelse af skatteandele og vægt af stemmeafgivelse) kommer – helt absurd og næsten ubærligt ironisk – ind *allerede i artikel 1*, i sektion 2, paragraf 3:

"Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and excluding Indians not taxed, *three fifths of all other Persons.*"

Her fastslås det uden omsvøb, at ikke-frie mennesker kun tæller 3/5 af et menneske.

Og derudover var der jo som bekendt endnu et stykke vej til andre følgeslutninger som stemmeret for kvinder, stemmeret for sorte etc ...

Måske ikke så *self-evident* igen ...

Matematikeren Euklid kunne om sine grundteser sige, at de var *self-evident*. Og det er de. Ingen vil modsige dem. Men elementære menneskerettigheder og alle menneskers ligeværd er *modsigelige*. Faktuelt har de jo altid været modsagt. Af systemer, vi helst ikke vil lytte til.

Men vi risikerer *reelt* at begynde at lytte til dem igen, hvis ikke vi på forhånd har formet et menneskesyn, der ikke bliver hylet ud af den, af noget så overvældende og irrelevant som instinkt og empiri.

Nazi-Tyskland havde et helt andet grundsyn på *Erbkranken*, de nedarvet syge, og *Geisteskranken*, de "åndssvage", som det dengang hed på dansk. Der blev kørt propagandakampanjer, der som udgangspunkt udmaledede den store lidelse, disse arme mennesker måtte udstå ("Leben ohne Hoffnung") ...

... men umærkeligt drejede kampagnen over, *først* i en eksplicit bekymring for racens renhed, *der næst* i en lige så eksplicit forargelse over den uretfærdighed ("Leben nur als Last"): at de *koster* så forbandet mange rigsmark!

Man sammenlignede simpelt hen åbenlyst de 5½ rigsmark, som det dagligt kostede at holde liv i en *Erbkranker*, med de 5½ rigsmark, som en sund familie uden nedarvede sygdomme kunne leve for om dagen!

Man er altså faktisk nødt til at forme sit menneskesyn forud for mødet med det konkrete medmenneske.

... og forud for mødet med det konkrete regneark.

I skrivende stund oplever vi et næsten fortvivlet oprør fra forældre til handicappede børn og unge, der udsættes for nedskæringer, som tangerer det ulovlige. Udviklingen (og antallet af klagesager) er eksploderet, siden handicapområdet er overgået til kommunerne, der samtidig er undergået et voldsomt pres i retning af besparelser. I 2007 blev der konstateret fejl i samtlige sagsbehandlinger undtagen en;⁸ og hovedparten af fejl går i samme retning: Regnearket regerer, og menneskesynet glider i baggrunden! Mange pårørende oplever sagsbehandlingen således, at den synes at være foregået efter princippet: Går den, så går den. – Børn og unge med ressourcetsvage forældre har derfor ingen beskyttelse og ikke nogen reel retssikkerhed.

Koblinger mellem for eksempel økonomisk krise / nedskæringer og eutanasi / retten til en værdig død foretages endnu ikke åbent. Men det er sket før, i et moderne, europæisk kulturfolk. Og det kan ske igen.

Under en debat for nogle år siden om retten til en værdig død / assisteret selvmord kom en dansk tv-vært uforvarende til at afsløre, hvad der hele tiden, *uudtalt*, truer under den tilsyneladende empatiske dagsorden. Han spurgte en modstander af eutanasi: "Jamen hvad nu, hvis man ligger der og frygter, at man bliver sine omgivelser til belastning ..."⁹

"Leben nur als Last", ikke sandt? – Det begynder som medlidenhed. Som medlidenhedsdrab. Det ender som simpelt drab. Som systemets egoistiske selvopholdelse og selvbeskyttelse.

"Så, nu trak han nazikortet" ...

Ja-ja, jeg ved det godt: Ligesom ingen afviger kunne overleve mødet med nazismen, kan en debat vanskeligt overleve, at en trækker nazikortet. Sammenligninger med Hitler-Tyskland har det med at lægge enhver samtale død.

Det er sandt. Nedskæringer er ikke eutanasi. Og eutanasi er ikke folkemord. Man kan heller ikke anklage et synspunkt for, *hvad det med tiden kunne blive til*, når det ikke er blevet til det endnu! Og i en fjendsk debat kan et hvilket som helst ståsted, gennem simpel ekstrapolering i ganske få led, karikeres ud i nazisme og andet fælt.

Men man skal alligevel lade sig advare af historien. Og man skal ikke bilde sig ind, at et menneskesyn automatisk beskytter sig selv, uden man engang imellem træder et skridt tilbage og spørger: Hvorfra er det nu, jeg har ideen om alle menneskers ligeværd; og hvilke konsekvenser skal den have?

Derfor beder jeg om tålmodighed med min historiske henvisning. For nazismen står stadig for mig som den største gåde overhovedet i verdenshistorien: Hvordan kunne et århundred gammelt kulturfolk, Europas førende kulturkraft, forvitte mo-

ralsk så hurtigt og så fuldstændigt?

Billederne af de udbombede tyske storbyer i 1945 står for mig som en metafor for den indre sammenstyrtning, der allerede var fuldbragt flere år forinden, hvor den ydre nationale og kulturelle selvbevidsthed nåede sit klimaks.

Nazismen står derfor også for mig som det største historiske varsko til alle tider: *Man skal aldrig regne sig selv og sine værdier for at være skudsikre og usårlige over for kulturelt vanvid.*

Mange, der kun har et overfladisk kendskab til Holocaust, er ikke klar over, hvordan det nazistiske eutanasi-program T4, hvor handicappede og sindssyge siden 1939 blev dræbt på eutanasianstalter, også fungerede som pilotprojekt for *Endlösung*, forsøget på at udrydde jøderne i Europa.

I den fantastiske animationsfilm *Legend of the Guardians* om et opgør i uglernes verden leverer lederen af De Ædle, de racerene og overlegne Tyto-ugler, *Jernnæb*, denne definition på retfærdighed: "Retfærdighed er, at de stærke regerer over de svage!"

Og hvis ikke man *på forhånd* beslutter sig for noget andet, er det dette instinkt, der vil sejre blandt os.

Adolf Hitler:

"Jøderne er utvivlsomt en race, men de er ikke mennesker."¹⁰

Men det var jo i forrige århundrede ...

Anders Behring Breivik i retten:¹¹ "Hvis man ikke dehumaniserer fjenden, kan man ikke angribe. Derfor har jeg dehumaniseret dem, jeg betragter som legitime mål."

Men det var jo en afsporet terrorist ...

Peter Neerup Buhl (fra Den Danske Forening, folketingskandidat for Fremskridtspartiet):¹² "Eksistentielt, territorielt og materielt er de masser, som i dag indstrømmer fra de muhamedanske lande, vore fjender, og frihedskampen består i dag nøgternt set

i at dehumanisere dem verbalt, før det kan blive politisk legitimt at fjerne dem fysisk fra vort område.”

Menneskerettigheder og menneskesyn

Angrebet fra 2001 og frem på universelle menneskerettigheder (der til min forbløffelse ikke blev mødt med et samlet, choke-ret, kulturelt og politisk raseri) *som gyldigt begreb*, er i mine øjne et udtryk for en sådan dehumanisering.

Og afmenneskeliggørelsen af ens modstandere eller af ens ofre, vil sejre, hvis ikke den enkelte allerede har afgjort sig for sit grundlæggende menneskesyn – så *bevidst som muligt* (for jeg bilder mig jo ikke ind, at man kan sætte sig helt ud over egne fordomme eller sætte sig helt ud over ens fortolkningsfællesskabs diktater og censur¹³).

Ikke, at bevidstgørelse sikrer mod noget; nazisternes menneskesyn var overhovedet ikke bevidstløst, men gik alligevel fuldstændig grassat. Fascismens menneskesyn var ikke bevidstløst. Det var fuldstændig velovervejet – og fuldstændig katastrofalt. SS'ere var ikke uden videre uuddannede bøller.¹⁴ Det var et chok for mig at læse Jonathan Littels roman *De velvillige*, hvor jeg for første gang mødte den intelligente og veluddannede SS'er.

Men *bevidstløshed* på den anden side *sikrer slet ikke mod noget som helst*.

Et bevidstløst, ureflekteret menneskesyn svigter på det grusomste, når det virkelig gælder. Jeg kan ikke bare forlade mig på mit eget instinkt, der nok skal fungere sundt den dag, det brænder på. Når sandt skal være, er det sandsynligvis i sin kerne fascistisk. Og jeg har ikke noget metafysisk røntgensyn.

Hvor galt det kan gå, hvis ens menneskesyn er bevidstløst, vil jeg illustrere med to eksempler:

1) Hvorfor måtte giraffen Marius dø?

De fuldstændig rablende reaktioner, der ønskede en langsom død og et evigt helvede over Marius' mordere,¹⁵ har slået enhver form for rationalitet fra. Og de kunne have sparet Zoo's direktør for en masse ærgrelse og sparet sig selv for en pinlig selvdudlevering, hvis de på forhånd havde gjort sig et grundlæggende syn klart på forholdet mellem mennesker og dyr – og ikke ladet sig styre af instinktet og de smukke, brune øjne.

Den svenske forfatter Magnus Malm refererer i sin samtidsanalyse *Fodspor i glastrappen* til en svensk undersøgelse fra 1989, hvoraf det fremgik, at 66% af svenskere mente, at mennesker og dyr havde samme værdi; kun 27% mente, at mennesket havde større værdi end dyrene (Malm 2001, 53).

Jeg fatter det ikke. Jeg kan ikke se andet, end at et forbløffende stort flertal af svenskere har ladet sig forlede af en ellers udmærket tese om ligeværd, og har så bevidstløst ekstrapoleret den *ad absurdum*.

Man er faktisk nødt til at afgøre sig i synet på forholdet mellem menneskers og dyrs værdi, også *før* man selv anskaffer sig en hund ...

2) Der må også være en journalist på Ekstrabladet eller en webmaster, der har slået enhver form for rationalitet fra, da man i 2008 orienterede om en ny test for Downs syndrom, og så på hjemmesiden satte et charmerende billede af en glad Downs-pige op som illustraion til overskriften:¹⁶

Fanger alt med Downs syndrom ...

Uanset hvad man mener om fri abort, er det ufatteligt, at *ingen* åbenbart her på et tidspunkt lige har lænet sig tilbage, har slået sig for panden og sagt: "Hvad fik jeg lige sat sammen her?!"

Jeg husker dengang, vores ældste søn Stefan, der var dværg, som stor dreng lå på gulvet og så tv-avisen sammen med mig, da der pludselig kom et indslag om endnu et videnskabeligt fremskridt: Man havde nu fundet det kromosom, der gav dværgvækst; der ville derfor sikkert om få år ikke blive født flere dværge ...

Og jeg husker hans ansigt, da han bestyrtet vendte sig om mod mig og udbrød: Far, de vil til at slå os ihjel.

Psykolog Peter Damgaard-Hansen stiller¹⁷ det nærliggende spørgsmål, hvordan man blandt passionerede tilhængere af lovgivningen om fri abort nu kan møde "... en besynderlig harme ved tanken om at abortere et foster på grund af dets køn, for eksempel når det er en lille pige, den såkaldte kønsselektede abort. Ligestillingsdebatten imod kønsdiskriminering har nået forsterstadiet og åbnet døren for en latterlig og grotesk forvirring: Har vi 'fri' abort eller har vi ikke?"

Jeg hilser forvirringen velkommen, for nu kan vi ikke længere give mundkurv på det bidende spørgsmål: Hvorfor har vi lov til at abortere et lille menneske, der er på vej, men ikke en lille pige?"

FN har nu – og vel med god grund – anerkendt betegnelsen *female genocide* om den epidemiske, globale frasortering af pigefostre. Man kan blot overveje, om de, der i sin tid gjorde kampen for fri abort til en kamp for kvindesagen, mon slet ikke havde set den mulighed, at den i stedet blev til en kamp mod kvinder i det hele taget. Men det er sådan noget, der sker, når man former sit menneskesyn *ad hoc*.

Så måske begynder *piger* på et tidspunkt at spørge, lige som dværge og Downs-børn, hvor meget de egentlig er værd, og hvem de egentlig er, siden de åbenbart er blevet fravælgelige og besværlige og uden ret til at leve ...

Hvem er jeg?

Der er mange gode og rigtige terapeutiske værktøjer og tiltag, der mere eller mindre kan give mennesker oplevelsen af identitet og sammenhæng tilbage. Svare på spørgsmålet: Hvem er jeg egentlig?

For mennesker, der har levet i en sund, identitetsskabende og bekræftende ramme med stærke værdier og klare retninger, kan det være svært at tage alvorligt, når velfungerende, intelligente unge kan sidde med næsen nede i cappucinoen og spørge "Hvem er jeg egentlig?" Man får næsten lyst til at vrisse: "Du kan da bare kigge i dit pas ..."

For er man selv vokset op i en bekræftende og sund ramme med klare værdier, har man ingen forståelse for, hvad det vil sige at hænge i fri luft, uden orientering, uden jeg-bevidsthed, uden et sammenhængende, ægte selv. Så har man ingen forståelse for, hvad det vil sige at leve uden nogen fornemmelse af, hvem man selv er.

Og jeg kan ikke lade være med at spørge, om alle de terapeutiske tiltag måske altid kun vil være midlertidige lappeløsninger, hvis man samtidig er blevet oplært i og har fået hamret ind i hovedet, at man altid har været et *fravælgeligt* væsen.

Hvor dybt kan det egentlig nogensinde synke ind, at man er af uendelig værdi, hvis man samtidig har fået ørerne tudet fulde af, at man lige så godt kunne have været en abort, at man ikke har været værd at kæmpe for, at det kun var et tilfælde, at man ikke blev valgt fra?

Sådan en størrelse som et "menneskesyn" er jo ikke kun en metafysisk, filosofisk eller teologisk konstruktion. Det afspejler, hvordan jeg ser på mig selv. Hvilken værdi jeg tillægger mig selv. Og hvilken værdi min omverden tillægger mig.

Den tidligere generalsekretær i Indre Mission Jens Olesen var ude at holde et

møde, hvor han blandt andet var inde på: “Det er en stor udfordring, at vi skal være ved, hvem vi er. Vi skal turde stå ved, hvem vi er” – i pausen kommer en helt ung (16-17 år) hen til ham, sætter sig ved hans bord og går til ham: “Du siger, at jeg skal være ved, hvem jeg er – *men hvem er jeg?*”

Det er klart, at dette spørgsmål er affødt af de store fortællingers kollaps, de store livssyns sammenbrud: De klart definerede værdier og livssyn, der engang kunne fortælle mig, hvem jeg er, er flydt ud i informationssamfundets og globaliseringskaos.

Men er det i virkeligheden også affødt af evolutionismen? Hvis jeg har fået hamret ind som et dogme, at jeg i virkeligheden kun er et dyr, så er det meget muligt, at jeg kan være vokset op i trygge, kærlige rammer, og alligevel være usikker på, hvem jeg er!

Og det er meget muligt, at man aldrig opdager, at sætninger som “Jeg er bare et lidt højere udviklet dyr” og “Jeg har et usynligt, umisteligt og højt menneskeværd” faktisk ikke kan eksistere side om side i samme sind.

Ateisten Richard Dawkins blev vidt berømt på sin *The God Delusion* (2006) – men da havde han allerede længe i en snævrere kreds været kendt for den provokerende *The Selfish Gene* (1976), hvor han anlægger et fuldstændig biologisk syn på mennesket: Mennesket ikke blot *er* sine gener; mennesket er overlevelseshjælpemaskiner for generne, transportredskab og formeringsredskab for det selviske gen. Vi tror, vi har en fri vilje; men det er meningsløst; for vi er og gør og tænker, hvad vore gener bestemmer. Vi er biologiske robotter.

Det er et ekstremt reduktionistisk syn på mennesket. Men det popper op hele tiden, for eksempel i megen omtale af *The Human Genome Project* (og ganske ofte i

Weekendavisens dygtige videnskabsjournalist Lone Franks artikler).

Og det popper op hele tiden, når vi kan læse om genet for homosexualitet, genet for aggressiv adfærd og kriminelle tilbøjeligheder etc.

Et eksempel var, da den berygtede professor i psykologi Helmuth Nyborg under debatten om R. J. Herrnstein og C. Murrays *The Bell Curve* (1994) præsenterede forsknings-”resultater”¹⁸, som slog fast, at det var meningsløst for eksempel særligt at støtte skoler i de sorte ghettoer, for resultatet ville blive det samme. Genetisk set er de sorte nemlig mindre intelligente ...

Det ender i en biologisk skæbnetto, en biologisk fatalisme: Det er fx mandens natur at være promiskuøs. Hvilket forklarer alt og ugyldiggør enhver værdi.

Den norske socialantropolog professor Thomas Hylland Eriksen var en af dem, der klarede så dette mønster. I 1999 udgav han sammen med biologen Dag O. Hessen bogen *Egoisme*, hvor de gør gældende, at drivkraften bag dette biologiske syn er, at det giver enkle svar på komplicerede spørgsmål.

“Generelt har der været konkurrence i Vestens filosofi mellem to forskellige menneskesyn: Enten har man ment, at mennesker gennemgående er venlige og samarbejdsvillige, men risikerer at blive korrumpet af samfundet, eller at mennesker som udgangspunkt er egoister, der må tæmmes af samfundet”.¹⁹ Og det er dette sidste syn, der – if Eriksen og Hessen – er Darwins og biologismens afsæt!

Hylland Eriksen er mig bekendt ikke antidarwinist i den forstand, at han tror på skabelse eller intelligent design; men han kritiserer det menneskesyn, der er udsprunget af en primitiv darwinisme. Og sammen forsøger han og Hessen at formu-

lere et mere flerdimensionelt syn på mennesket.

Her, i et biologisk menneskesyn som Richard Dawkins', gemmer sig altså en art videnskabelig arvesyndsførestilling – en arvesyndsfatalisme, vi som kristne må gøre front imod bl.a. med en realistisk, kristen tillid til det gode i mennesket!

Det var jo ellers i min ungdom noget af det værste, vi vidste, for eksempel ved humanismen og ved kommunismen: Tænk, de vovede at tro på det gode i mennesket!!

Men selv om vi tror på en nedarvet syndighed, en nedarvet skyld og et nedarvet gudsfejndskab, en nedarvet egoisme etc (og derfor, apropos, for eksempel ikke har den store tiltro til et ureflekteret, instinktivt menneskesyn!), så har det altid været dårlig teologi at regne mennesket for at være ren, monstrøs ondskab! På skabens plan ligger der også evne til godhed, til uselvished, til offervilje.

Det er denne teologiske flerdimensionalitet, antropologen Eriksen og biologen Hessen så forsøger at formulere sekulært.

Thi så længe man regner mennesket for blot at være en evolutionistisk maskine, et transportredskab for det egoistiske gen, så

er enhver appel til det gode i mennesket, til offervilje og til omsorg for den svage gjort meningsløs.

Jeg er dybt bevæget og betaget af Oscar K og Dorte Karrebæks *Idiot!* – men hvad vil store børn mon få ud af den, hvis de læser den uden målbevidst og vejledende dialog? At det nok alligevel er en god ting at give idioterne i specialklassen piller til sidst?!

Men at det jo ikke har været hensigten hos Oscar K og Dorte Karrebæk, er åbenbart, særlig når man lægger bogen ved siden af deres tidligere samarbejdsværk, den forbløffende *Biblia Pauperum Nova – ny bibel for de fattige i ånden* (2012). Selv om dens implicite teologi er ret syret, og på trods af den til tider næsten Michael Kvium'ske stil, er *Biblia Pauperum Nova*, ganske som *Idiot!*, båret af en ægte respekt for det barnlige og det svage, det udviklingshæmmede, for narrens visdom.

Og den illustrerer netop for mig at se, hvordan det moderne, vestligt-humanistiske menneskesyn direkte er ikke bare født af, men også ammet af Jesu møde med barnet, med kvinden, med den syge, med den marginaliserede.

NOTER

- 1 Dele af denne artikel er bearbejdet efter et upubliceret foredrag afholdt 25-2-14 på Bispebjerg Hospital, arrangeret af Klinisk-Etisk Komite. Andre dele er bearbejdet efter et upubliceret foredrag afholdt 9-4-11 på *Retten til livs årsmøde*.
- 2 Man fristes til at understrege, at det netop er *højrebenet, det ikke ligger lige til ...*
- 3 Således Jesper Langballe i et publiceret brev til Martin Schwartz Lausten 8-4-2001 (*Tidshverv 2001 s. 96-99, 116*).
- 4 Citeret efter fødselsdagsportræt i Politiken 3-12-07, Rune Engelbreth Larsen: *National-konservativ stridsmand*.
- 5 Høst & Søn / Rosinante har i mail fra Tina Christiansen 6-3-14 givet tilladelse til gengivelse af forsiden.
- 6 Korrekt citeret.
- 7 *Belgien tillader aktiv dødshjælp til børn, Politiken 13-2-14*.
- 8 *Klagenævnen drukner i sager om fejlanbragte handicappede børn, Dagbladet Information 20-7-2009*.
- 9 Citeret efter hukommelsen.
- 10 Vignetcitat i en anden graphic novel, Art Spiegelman's *Maus, Politisk Revy 2006*
- 11 If. Ekstrabladet 20-4-12
- 12 Danskeren nr. 1, 2004
- 13 Dette er et grundlæggende hermeneutisk spørgsmål, som jeg forsøger at diskutere i min *Teksten og Tiden II, Kolon 2006 s. 27-59*
- 14 Faktisk hævder Francis Drobniowski i artiklen *Why did Nazi doctors break their 'hippocratic' oaths?*, *Journal of the Royal Society of*

Medicine 1993, vol 86 s. 542, at næsten ¾ af alle SS var universitetsuddannede. Men det lyder voldsomt; og der angives ingen kilde.

15 Ole Rasmussen: *Man gjorde en giraf fortræd, Politiken 16-2-14.*

16 Ekstrabladet.dk 7-8-2008. Opslaget er siden blevet fjernet.

17 *Så længe aborten er fri, vil pigeboørn blive valgt fra, Kristeligt Dagblad 18-2-14.*

18 Anførselstegnene tillader jeg mig, fordi Ny-

borg er dømt for videnskabelig uredelighed og for "groft usømmelig adfærd" i sin forskning og formidling, Politiken 21-10-2012. Der henvises desuden til den ganske vist partiske, men alligevel – med dens mange bilag – tankevækkende hjemmeside <http://eugenik.dk/kronologi>

19 Thomas Hylland Eriksen i artiklen *Arven fra Hobbes og Rousseau, Eriksen og Hessen 2000 s. 33-34.*

LITTERATUR

Eriksen, Thomas Hylland og Dag O Hessen: *Egoisme*, Høst og Søn 2000.

K, Oscar og Dorte Karrebæk: *Biblia Pauperum Nova – ny bibel for de fattige i ånden*. Alfa 2012.

K, Oscar og Dorte Karrebæk: *Idiot!*, Høst og Søn 2013.

Larsen, Rune Engelbreth: *Nationalkonservativ stridsmand*, essay i Politiken 3-12-2007.

Littell, Jonathan: *De velvillige*, Gyldendal 2008.

Malm, Magnus: *Fodspor i glastrappen*, Boedal 2001.

Petersen, Nis: *En drift vers*, København 1933.

FORFATTER

Leif Andersen,

I C Lembrechts Alle 30,

2650 Hvidovre

la@teologi.dk